

SULTAN BƏY-140. İGİDLİK SOYDAN GƏLİR

Əli Əliyev,

AMİ-nin Ağcabədi filialının "Ana dili, ədəbiyyat və tədrisi metodikası" kafedrasının müdürü, baş müəllim

Sultan bəy 1871-ci ildə Laçın rayonunun Qurdqajı kəndində anadan doğulanda atası Paşa bəyə müstuluğa gedənə Paşa bəy heç ne verməyib və deyir ki, ne zaman o oğul olduğunu sübut edərsə, onda müstuluq verərəm. Nəhayət, bir gün Paşa bəyə xəbər çatır ki, Sultan bəy erməni quldurlarını məhv edib, onlar üzərində qələbə çalıb. Paşa bəy Sultan bəy doğulanda müstuluğa gələn adamı çağırırdı onə çoxlu hədiyyələr verir və deyir ki, oğul var ki, qız ondan yaxşıdır. Oğul var ki, əsil oğuldur, düşmən çəpəridir. Sultan bəy düşmən çəpəridir, şir ürəklidir.

Qaraqasımlı tayfasından olan Sultan bəyin nəslə Qasım uşağı adlanır. Bu tayfa Təkə-Türkmən mahalından İrana gəlmiş, oradan isə Qarabağa köçmüş və Laçında məskunlaşmışlar. Qasımuşağı adlanan tayfaya aid olan əhali Laçın rayonunun Ələkçi, Narzan (Nağdalı), Şamkənd, Yuxarı Çorman, Qurdqajı və Ərikli kəndlərində yaşayırdılar. İgidlik və cəsurluq bu camaatın irsi, xarakterik əlaməti idi. Hər

bir fəaliyyət sahəsində bu camaatın içərisindən seçilib sayılan və qonşu kəndlərdə adı fəxrlə çəkilən bacarıqlı gənclərə rast gəlinirdi. Odur ki, "İgidlik soydan gəlir" kəlamı təsadüfi deyilməmişdir.

Bu tayfa Təkə-Türkməndən gəlir, "Təkəli" və yaxud "Türkmən" tayfası adlanırlar. "Təkəlilər—qızılbaş tayfalarından biri—Təkə-Türkmən tayfasının bir qolu olan Təkəlilər cənubi Azərbaycanda və Kiçik Asiyada köçəri həyat sürürdülər. Səfəvilər dövlətinin siyasi həyatında mühüm rol oynayan Təkəlilərin bir hissəsi sonralar mərkəzi hakimiyyətə qarşı çıxdıqlarına görə 1596-cı ildə I Şah Abbas tərəfindən məhv edilmiş, qalanları Azərbaycanın müxtəlif yerlərinə yayılmışlar". (1.244.)

"Türkmənlər, Türkmənlər—azərbaycanlıların etnogenezində iştirak etmiş türkdilli tayfadır. Səlcuqların tərkibində İrana, Azərbaycana və Kiçik Asiyaya gəlmişlər. Azərbaycanın və İranın siyasi həyatında mühüm rol oynamış Türkmənlər, ağqoyunlulardan ayrılaraq qızılbaş tayfa birliyinin tərkibinə daxil olmuş və Səfəvilər dövlətinin yaranmasında iştirak etmişlər." (1.402.)

Bu faktlardan tam aydın olur ki, Sultan bəy nəslə dərin köklərə bağlıdır və onun igidlik, cəsurlik tarixi ulu əcdadlardan bu günə qədər keçib gələn genoloji atributdur. Bunu XVI əsrdəki Cəlalilər üsyanının başçısı, tarixi şəxsiyyət olan Koroğlu təmsilində də görə bilərik. "Tarixi ədəbiyyatda Koroğlunun tarixi şəxsiyyət olduğunu ilk dəfə qeyd edən İ.P.Petrusevski olmuşdur. "Koroğlu" dastanında adları çəkilən qəhrəmanların da bir çoxu tarixi şəxsiyyətlərdir. Koroğlunun yaxın silahdaşları Dəli Həsən, Giziroğlu Mustafa bəy, Kosa Səfər və Tanrıtanımaz tarixi qaynaqlarda cəlalilərin geniş şöhrətə malik rəhbərləri arasında yad edilir." (2.273.)

Koroğlu öz tayfasını və haralı olmasını belə söyləyir:

Muradbəyli derlər biza

Meydanda mərdlik işləni...

Ərəb paşa, sənə bir arz eyləyim,

Yerim xəbər alsam, Muradbəyliyəm.

Muradbəyli indiki Ağdam rayonundakı Muradbəyli kəndidir. Məşhur el kəlamında deyilən ("Hər oxuyan Molla Pənəh, hər qatırçı Murad olmaz") Muradın adı ilə bu kənd Muradbəyli adlanıb.

Murad bəyin nəvəsi Qara bəy Paşa bəyin qızı Zibə xanım ilə evlənibmiş.

Dastanda Aşıq Cünun da doğulduğu obanı söyləyir:

Arasbar tərləniyəm

Sonalar Təklədənəm.

Ağcabədi rayonunun Arasbar kəndinin yaxınlığında Təklə kəndi olmuşdur.

"Nəhayət, Koroğlunun və Nigar xanımın övlad həsrətinə çarə tapan da, məhz, Aşıq Cünun olur. O, gənclik illərindən də yaxşı tanıdığı (ərazicə yaxın olduğu) Təklə-Türkmən obasına gəlir. Burada qəssab Alının oğlu gənc Eyvazı yüz igidin içindən seçib bəyənir. Və onu koroğluya, Nigar xanıma layiq oğul bilir. Təklə-Türkmən kəndi də uzaqda deyildi. Muradbəyli və Arasbarın cəmi bir neçə kilometrliyində yerləşirdi. Araşdırmamız göstərir ki, XVI əsrdəki Təklə-Türkmən Bərdənin indiki Türkmən kəndidir. XX əsrin əvvəllərində bu kəndin Təklə, yaxud Təklə tiresi də olmuşdur.

Deməli, Koroğlu—indiki Ağdamın Muradbəyli, Eyvaz—Bərdənin Türkmən, Aşıq Cünun isə—Ağcabədinin Arasbar kəndlərində dünyaya gəlmişlər." (3.62.)

Buradan bir daha aydın olur ki, Sultan bəyin ulu babaları, Təklə-Türkmənlər, Təklə Cəlalilər Cəlalilər üsyanının iştirakçıları, başçısı olmuşdur. Odur ki, igidlik soydan gəlir ifadəsi öz təsdiqini bir daha sübut edir. (4.67.)

Ədəbiyyat.

1. ASE (on cild), IX cild, Bakı, 1986.
2. Azərbaycan tarixi, yeddi cild, III cild, Bakı, 2007.
3. Əjdər Fərzəli, Dədəqorqud yurdu, Bakı, 1989.
4. Əli Əliyev. Laçın qədim Oğuz yurdu, Bakı, 2009.